

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vliv společenské situace na interakci mezi vojákem a
okolím**

Jakub Žatkovič

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**Vliv společenské situace na interakci mezi vojákem a
okolím**

Jakub Žatkovič

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. František Kalvas, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi pomohli v realizaci bakalářské práce. Zejména děkuji vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Mgr. Františku Kalvasovi, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady. Také děkuji všem respondentům, kteří se ochotně zapojili do mého výzkumu. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a nejbližším lidem za trpělivost, kterou se mnou měli a za velkou podporu po celou dobu mého studia.

V Plzni 26. 4. 2022

Obsah

ÚVOD	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1 Voják	7
1.2 Okolí vojáka	7
1.3 Vybraná společenská situace – válka na Ukrajině	8
1.4 Stigma	8
1.5 Cejch	8
1.6 Labelling	9
2. PRAKTICKÁ ČÁST	9
2.2 Volba respondentů	11
2.3 Hlavní témata rozhovorů	12
2.4 Analýza dat z rozhovorů	17
2.4.1 Vnímání vojáků z jejich pohledu	17
2.4.2 Vnímání vojáků z pohledu lidí z jejich okolí	17
2.4.3 Vnímání vojáků a války na Ukrajině z pohledu vojáků	23
2.4.4 Vnímání vojáků a války na Ukrajině z pohledu lidí z okolí vojáků	23
2.4.5 Je povolání vojáka stigma nebo cejch	26
2.4.6 Shrnutí analýzy dat	28
3. ZÁVĚR	29
4. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	31
5. RESUMÉ	32
6. PŘÍLOHY	32

ÚVOD

Být voják s sebou podle mého názoru nese společensky specifické postavení. Ve své bakalářské práci se zaměřuji na to, jakým způsobem ovlivňuje společenská situace interakci mezi vybranými vojáky a lidmi z jejich okolí. Zaměřuji se na to, jaké změny v interakci s okolím pociťují respondenti v návaznosti na danou společenskou situaci. Pro svou bakalářskou práci jsem si jako společenskou situaci zvolil válku na Ukrajině. Tato událost již řadu měsíců otrásá nejen Evropou ale celým světem. Má dopad na velkou část společnosti, ať už v menší nebo větší míře a určitým způsobem ji pociťuje každý z nás.

Hlavní motivaci, inspiraci a výhodu v tomto tématu mi dodává mé působení v aktivních zálohách Armády České republiky. Díky tomu pociťuji tuto problematiku ve svém vlastním životě a ve své práci se snažím zjistit, jaký pohled na to mají moji kolegové a přátelé z armády a zda vnímají tyto změny stejně jako já. Mé působení v aktivních zálohách Armády České republiky je jedním z důvodů výběru tohoto tématu pro mou bakalářskou práci.

Vycházím ze své vlastní zkušenosti. Tento fakt byl pro výběr mé bakalářské práce rozhodující, protože je pro mě jednodušší proniknout do komunity vojáků. Tato komunita nebo společnost je podle mého názoru pro lidi, kteří nejsou členy Armády České republiky, uzavřená a špatně dosažitelná. Skupina vojáků v aktivních zálohách je uzavřená méně než skupina vojáků z povolání. Dle mého názoru je to z toho důvodu, že aktivní zálohy jsou převážně tvořené z lidí, kteří mají civilní zaměstnání a vojákem jsou „jen z části“. Skupina vojáků z povolání je uzavřena více a vůči lidem, kteří nejsou součástí tohoto prostředí, není příliš sdílná a v rozhovorech je do jisté míry opatrná.

Po únorové invazi ruských vojsk na Ukrajinu v roce 2022 jsem z části svého okolí pociťoval změnu názorů na mé působení v Armádě České republiky a celkově změnu postojů společnosti vůči vojákům. Dle mého názoru se postoj k armádě v návaznosti na události v posledních měsících změnil nebo stále mění. Ve své bakalářské práci se na tyto případné změny zaměřuji. Ze své pozice vnímám, že v České republice jsou vojáci někdy podceňováni a vnímáni jako ne příliš důležití a schopní, někdy jsou oceňováni jako hrdinové, někdy jsou považováni za válečné štváče a žoldáky, kteří chtějí do války. Někdy jsou bráni jako spása a řešení situace, která nás zrovna tíží, například živelné pohromy na našem území. Zajímá mě, jaký

názor na to mají samotní vojáci, a zda vnímají změny jejich postavení ve společnosti. Pokud ano, budu se zabývat tím, jaké jsou tyto změny, a čím jsou podle nich způsobeny.

V rámci své bakalářské práce se zaměřuji také na to, zda je povolání vojáka stigma nebo cejch a zda se to vlivem společenské situace mění. Stigma vnímám jako aspekt, který na nositele působí negativně. Cejch může mít na nositele negativní ale i pozitivní vliv. Cílem mé bakalářské práce je analyzovat interakce mezi vojáky a okolím ve vztahu ke společenské situaci. Pomocí realizace vlastního výzkumu se pokusím odpovědět na výzkumnou otázku: „Jak ovlivňuje společenská situace interakce mezi vojákem a jeho okolím?“. K získání potřebných informací k tomuto tématu, jsem provedl polostrukturované rozhovory s vojáky a lidmi z jejich blízkého okolí.

V první části této práce nejprve představuji část teoretickou, která se zabývá jednotlivými pojmy, které jsou pro mou práci klíčové. Informace pro definování těchto pojmů jsem čerpal z dostupné odborné literatury. Věnuji se zde například pojmům jako je stigma, cejch a labelling. V praktické části této práce se zaměřuji na polostrukturované rozhovory, představuji respondenty svého výzkumu a podrobně popisují provedené rozhovory. Poté představuji analýzu dat získaných z rozhovorů. V závěru své práce se zaměřuji na komplexní shrnutí tohoto výzkumu a předložení zjištěných informací.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V rámci teoretické části výzkumu se věnuji pojmům, které jsou sociologicky velmi často zmiňované. Pro mou práci jsou zásadní pojmy stigma a cejch. Zabývám se těmito pojmy ve vztahu k vojákům, dále také teorií labellingu a stereotypními přístupy a předsudky vůči vojákům.

S dvěma hlavními pojmy (stigma a cejch) pracuji tak v následujícím kontextu. Stigma je atribut, na základě kterého má na nositele jeho okolí negativní pohled vycházející ze stereotypních předsudků. Cejch je znak, díky kterému je na nositele ze strany okolí nazíráno pozitivním nebo negativním způsobem. Cejch se může měnit podle dané situace z negativního na pozitivní a opačně, může být tedy pozitivní ale i negativní.

1.1 Voják

Vojákem z povolání je občan, který vojenskou činnou službu vykonává jako svoje zaměstnání a je ve služebním poměru k České republice [Zákon č. 221/1999 Sb., *Zákon o vojácích z povolání*]. Voják v záloze, který nastoupil výkon vojenské činné služby, je ve služebním poměru k České republice, na který se ve službě použijí ustanovení zákona o vojácích z povolání obdobně, nestanoví-li tento zákon jinak [Zákon č. 45/2016 Sb., *Zákon o službě vojáků v záloze*].

Armáda České republiky se připravuje k tomu, aby byla schopna samostatně nebo s alianční podporou účinně reagovat na všechny bezpečnostní hrozby vojenského ale i nevojenského charakteru. Současně se podílí na mírových operacích mezinárodního společenství vycvičenými, mobilními a logisticky soběstačnými silami [Roušar 2006: 73].

Vstoupit do Armády České republiky může každý český občan, kterému bylo 18 let, absolvoval střední školu a má minimálně výuční list, při vstupu do Armády České republiky je nutné projít zdravotní prohlídkou, která se liší podle jednotky, ke které chce daný uchazeč nastupovat. Po přijetí čeká každého nového vojáka kurz základní přípravy, ve kterém si osvojí základní vojenské dovednosti. Vojáci aktivních záloh mohou být povoláni ke cvičení u své jednotky až na 42 dní v roce. [Seznam Zprávy, 8. 4. 2022].

1.2 Okolí vojáka

Okolí vojáka je velmi široký pojem a dá se podle mého názoru uchopit mnoha způsoby. Respondenty mého výzkumu jsou vybraní jedinci, kteří mají ve svém okolí více než jednoho vojáka a mají na tyto vojáky přátelské vazby. V rozhovorech s respondenty patřícími do této skupiny se zaměřuji na to, jak vnímají vojáky ze svého okolí a jaké změny v interakci s těmito vojáky pociťují v návaznosti na válku na Ukrajině.

1.3 Vybraná společenská situace – válka na Ukrajině

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral stále velmi aktuální situaci, a tou je válka na Ukrajině. Tato událost již řadu měsíců otřásá nejen Evropou ale celým světem, celou společností a podle mého názoru ji určitým způsobem pocítuje každý.

Dle dostupných publicistických zdrojů se v posledních měsících v návaznosti na válku na Ukrajině zájem o službu v Armádě České republiky zvyšuje. Zvýšil se především zájem o službu v aktivních zálohách a na dobrovolných cvičeních. Lidé se o službu v armádě začali více zajímat v období začátku války na Ukrajině a armáda proto navyšuje kapacity vstupních kurzů a zdravotních prohlídek. [Seznam Zprávy, 8. 4. 2022].

1.4 Stigma

V teoretickém uchopení stigmatu se opírám převážně o koncepty Ervinga Goffmana. Termín stigma označuje silně diskreditující atribut. Tento atribut, který stigmatizuje jeden typ nositele, může velmi dobře stvrzovat obvyklost jiného. Stigma je v podstatě zvláštním druhem vztahu mezi atributem a stereotypem, nicméně existují významné atributy, které jsou diskreditující téměř ve všech částech naší společnosti. Stigma narušuje identitu jedince a ze strany okolí jsou mu připisovány určité znaky v souvislosti s určitými událostmi. [Goffman, 2003, s. 11–12].

Pojem stigmatizace je odvozený z řeckého slova stigma, které můžeme v českém překladu chápat jako znamení nebo také znak. V sociologii termín stigma označuje předsudky nebo negativní a diskriminační označení, které je připisováno určitým jedincům nebo skupinám jedinců. Toto označení je jim připisováno na základě určitého znaku, chování nebo příslušnosti ke specifické sociální kategorii. Na základě těchto předsudků nebo negativních a diskriminačních označení, jsou jedincům připisovány různé negativní vlastnosti. Stigma může být fyzického, mentálního, sociálního, kulturního nebo jiného charakteru a může do života jedince přinášet negativní aspekty. Stigmatizace může jedince postihnout například v návaznosti na příslušnost k různým sociálním skupinám. [Petrusek, Maříková, Vodáková, 1996b, s. 1230–1231].

1.5 Cejch

Pojem cejch pochází z německého slova Zeichen, v českém překladu značka. V současné době se jedná o synonymum negativního labellingu, který má podobu veřejného odsuzování. V návaznosti na společenskou změnu ale může nastat situace, kdy se určitý cejch stane pozitivním labellingem. Cejch se může stát vyznamenáním a důvodem pro poskytování veřejných poct a úcty. Naopak obdržené pocty a vyznamenání se mohou s postupem času stát cejchem. Cejch se tedy dle společenské situace může stávat pozitivním nebo negativním labellingem. [Petrusek, Maříková, Vodáková, 1996a, s. 144].

Jako příklad cejchu, jsem si vybral činnost příslušníků československého letectva, kteří působili v britské Royal Air Force v období druhé světové války. Po návratu byli oslavováni jako hrdinové, byli tedy nositeli pozitivního cejchu. Poté, s postupem času a s příchodem komunistického režimu do tehdejšího Československa, byli naopak pronásledováni a postihováni za jejich spojení se západním světem. Pozitivní cejch se tedy vlivem společenské situace proměnil na cejch negativní.

1.6 Labelling

Tento pojem vychází z anglického slova label, které v českém překladu znamená nálepka nebo etiketa. Labelling theory se tedy do českého jazyka také překládá jako etiketizační teorie. Tento koncept pochází z psychologie a sociologie deviantního chování. [Petrusek, Maříková, Vodáková, 1996a, s. 558–559].

Labelling je označení založené na základě stereotypních přístupů a předsudků, které se vážou k určitým znakům nebo určitému chování. Často je vztahován k určité skupině jedinců. Na základě labellingu je jedinec začleněn do určité skupiny a na základě toho je mu připisováno pozitivní nebo negativní hodnocení. [Cesty K, 4. 7. 2019].

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zaměřuji na kvalitativní výzkum provedený pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které dále analyzuji. V rozhovorech s vojáky se zaměřuji na to, jaké postoje ze strany svého okolí vůči sobě pociťují a jak vnímají postoj společnosti vůči vojákům celkově. Zkoumám také to, zda se podle jejich

názoru vlivem společenské situace tyto postoje změnily nebo jaké faktory ovlivňují interakci mezi vojákem a okolím. Zaměřuji se primárně na blízké okolí vojáků, a proto jsem zvolil jedince z řad rodinných příslušníků, přátel nebo partnerů.

V rozhovorech s lidmi z blízkého okolí vojáků se zaměřuji na to, jaký mají pohled na konkrétní osoby (vojáky) ze svého okolí v návaznosti na to, že jsou členy Armády České republiky. Zkoumám zejména to, jak členství svých blízkých v armádě podle jejich názoru ovlivňuje jejich vzájemné interakce. Zaměřuji se také na to, jak oni sami vnímají válku na Ukrajině a jak vnímají postavení vojáků v souvislosti s touto situací.

V rámci přípravy praktické části jsem si pro rozhovory vytvořil jednotlivé tematické osnovy. Osnovy obsahovaly jednotlivá témata a otázky, které byly respondentům pokládány a případně dále rozvíjeny. Osnovy pro rozhovory byly (stejně jako respondenti) rozděleny do tří jednotlivých skupin podle toho, jakou roli respondenti v mé práci zaujímají. První osnova byla sestavena pro vojáky aktivních záloh, druhá pro vojáky z povolání a třetí pro respondenty z okolí vojáků. Témata (a otázky), která byla obsažena v jednotlivých osnovách rozhovorů, byla sestavena tak, abych od respondentů získal komplexní pohled a názor na témata, která se s mojí bakalářskou prací pojí. K otázkám týkajícím se hlavních témat jsem doplnil různé podotázky, které mi pomáhaly rozvíjet konverzaci s respondenty a lépe se přiblížit k pochopení dané situace.

Při výběru vhodného místa pro rozhovor jsem se snažil co nejvíce přizpůsobit přáním daného respondenta. Všechny rozhovory byly provedeny v prostředí, které si respondenti sami zvolili, většina rozhovorů tedy probíhala v jejich domácím prostředí. Snažil jsem se vyhýbat realizaci rozhovorů v kavárnách nebo restauracích kvůli zvýšenému hluku, který by mohl ovlivnit nahrávání a ztížit mi následný přepis rozhovoru. Konkrétní složení respondentů jsem rozvrhnul již při prvotním výběru zaměření své práce. Domluvení konkrétních termínů pro realizaci rozhovorů s jednotlivými respondenty tedy nebylo příliš problematické. Při volbě termínů pro realizaci rozhovorů jsem se, stejně jako s volbou vhodného místa, snažil co nejvíce přizpůsobit časovým možnostem respondentů.

Na začátku každého rozhovoru bylo provedeno počáteční seznámení respondenta s výzkumem. Představil jsem svůj výzkumný záměr a odpověděl na případné otázky. Seznámil jsem respondenty s tím, že rozhovor bude zcela anonymní

a je ho možné kdykoliv ukončit, dále také, že mohou jakoukoliv otázku přeskočit nebo na ni neodpovídat. Před každým rozhovorem respondent udělil souhlas s nahráváním a bylo provedeno vyplnění a podepsání informovaného souhlasu.

Díky realizaci těchto rozhovorů jsem získal od lidí ze svého okolí mnoho nových zkušeností a pohledů na téma, o které se velmi zajímám a které je mi velmi blízké.

2.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu je analyzovat interakce a vztahy mezi vojáky a jejich okolím v návaznosti na společenskou situaci. Provedl jsem rozhovory s oběma stranami této interakce, tedy s vojáky i s lidmi z jejich okolí, avšak soustředil jsem se primárně na pohledy vojáků. Jako společenskou situaci jsem si zvolil velmi aktuální téma, a to válku na Ukrajině. Nezaměřuji se primárně na to, jak je z pohledu vojáků jejich povolání ve společnosti všeobecně vnímáno, ale sleduji to, jak vojáci pocítují vnímání svého povolání ze strany jejich okolí a jak se podle nich tento pohled změnil v návaznosti na válku na Ukrajině. Pozoruji i to, jaký pohled vnímají ze strany společnosti, to ale není primárním cílem mé bakalářské práce.

2.2 Volba respondentů

Pro realizaci samotných rozhovorů byl pro mě velmi důležitý fakt, že většina respondentů byla z řad mých kolegů z aktivních záloh, díky tomu jsem dle mého názoru dostal upřímné odpovědi na toto specifické téma. Rozhovory probíhaly ve velmi příjemném a vstřícném duchu.

Pro rozhovory jsem si vybral respondenty, které jsem rozdělil do tří skupin. První skupinou jsou vojáci aktivních záloh, v rámci této skupiny jsem realizoval rozhovory s pěti respondenty. Druhou skupinou jsou vojáci z povolání, v této skupině byly realizovány rozhovory se dvěma profesionálními vojáky. Poslední, tedy třetí skupinou, jsou respondenti, kteří mají ve svém okolí vojáky, jsou s nimi v častém kontaktu nebo s nimi mají přátelský vztah. V rámci této skupiny jsem provedl rozhovory se třemi respondenty. Celkově jsem tedy do svého výzkumu zahrnul deset respondentů.

Některé respondenty by bylo možné zařadit do více skupin zároveň, například respondent Zbyněk je bývalý voják z povolání, ale v současnosti působí v aktivních zálohách, respondent David je naopak bývalý příslušník aktivních záloh a vojenské povolání ho natolik bavilo, že se stal vojákem z povolání. Do skupin jsem tedy respondenty rozděloval podle současného zařazení v rámci Armády České republiky. Mezi respondenty je devět mužů a jedna žena. Provedení rozhovoru s respondentkou Karolínou do výzkumu vneslo mnoho nových aspektů, protože se neseťkává s pozitivními a negativními náhledy pouze na fakt, že je členkou armády, ale také na postavení žen v armádě. Respondenti Milan, Jiří, Jonáš, Zbyněk a Karolína jsou členy aktivních záloh. Respondenti David a Vojtěch jsou vojáky z povolání. Respondenti Max, Matěj a Jaroslav jsou lidé z okolí vojáků. Všichni zmínění respondenti – vojáci, působí v Armádě České republiky.

Všichni členové aktivních záloh jsou členy stejné jednotky a jsou spolu v častém kontaktu na výcvicích i mimo ně. Respondent David před kariérou vojáka z povolání v této jednotce působil také. Respondenty Davida a Matěje spojuje předchozí společné studium. Mezi jednotlivými respondenty jsou i další vzájemné vztahy, síť respondentů je tedy vzájemně provázána.

2.3 Hlavní témata rozhovorů

Vojáci aktivních záloh

1. Identifikace Respondenta

- Věk
- Pohlaví
- Rodinný stav
- U jakého útvaru sloužíte?
- Týkala se vás základní vojenská služba?

2. Práce a armáda

- Civilní zaměstnání, pracovní pozice
- Pohled zaměstnavatele na vaše členství v aktivních zálohách
- Pohled kolegů na vaše členství v aktivních zálohách
- Kariéerní postup v návaznosti na vaše členství v aktivních zálohách
- Jaká byla vaše motivace jít do armády?

- Přínos armády do vašeho života, co vás armáda naučila, co vám dala, případně vzala.

3. Okolí v návaznosti na armádu

- Jak vás z vašeho pohledu vnímá okolí v návaznosti na to, že jste voják? Mám na mysli ze strany rodiny, přátel a případně partnera.
- Vnímá vaše členství v armádě někdo z vašeho okolí negativně? Pokud ano, jaký to má z vašeho pohledu důvod, jak se s tím vypořádáváte a jak se v této interakci cítíte?
- Vnímá vaše členství v armádě někdo z vašeho okolí hodně pozitivně nebo vás dokonce z tohoto důvodu obdivuje? Pokud ano, jak to vnímáte, jak se s tím vypořádáváte a jak se v této interakci cítíte?
- Pociťujete vůči sobě ze strany někoho z vašeho okolí stereotypní přístupy nebo předsudky v návaznosti na vaše členství v armádě? Například označení *zelený mozek*, *guma* a další.
- Pociťujete jakoukoliv formu stigmatizace v návaznosti na to, že jste vojákem?
- Jak se lidé chovají po tom, když jim oznámíte, že jste voják? Například při příchodu do nové skupiny lidí, na společenské akci nebo v podobných situacích, kde se setkáváte s novými lidmi.
- Vzpomínáte si na konkrétní situaci, kdy jste se s někým seznámil/a a řekl/a mu, že jste voják? Jak se ten člověk zachoval?
- Stává se vám někdy, že lidé na to, že jste voják, reagují jinak, než byste čekal/a? Například reagují odtažitě nebo k vám naopak přistupují lépe, když zjistí že jste voják?
- Máte dojem, že to, že jste voják, působí na vaši osobnost? Pociťujete například v interakci s okolím, že vám to společnost dává určitým způsobem „najevo“?

4. Společenská situace – válka na Ukrajině

- Jak z pozice vojáka vnímáte válku na Ukrajině? Vnímáte to jako ohrožení? Jak vás to ovlivňuje nebo by případně mohlo ovlivnit?
- V jakém narativu jste mezi vojáky hovořili/hovoříte o válce na Ukrajině?

- Myslíte si, že válka na Ukrajině proměnila pohled společnosti na vojáky? Pokud ano, jak?
- Jak vaše členství v armádě vnímalo vaše okolí před válkou na Ukrajině a jak ho vnímá nyní?
- Pociťujete v návaznosti na válku na Ukrajině ze svého okolí nějakou změnu v názoru na vaše členství v armádě?
- Znáte někoho, kdo odešel z armády v návaznosti na válku na Ukrajině?
- Znáte někoho, kdo vstoupil do řad armády v návaznosti na válku na Ukrajině?
- Myslíte si, že válka na Ukrajině lidi ke vstupu do armády motivovala nebo je naopak odradila?

Vojáci z povolání

1. Identifikace Respondenta

- Věk
- Pohlaví
- Rodinný stav
- U jakého útvaru sloužíte?
- Týkala se vás základní vojenská služba?

2. Armáda

- Jaká byla vaše motivace jít do armády?
- Přínos armády do vašeho života, co vás armáda naučila, co vám dala, případně vzala.

3. Okolí v návaznosti na armádu

- Jak vás z vašeho pohledu vnímá okolí v návaznosti na to, že jste voják? Mám na mysli ze strany rodiny, přátel a případně partnera.
- Vnímá vaše členství v armádě někdo z vašeho okolí negativně? Pokud ano, jaký to má z vašeho pohledu důvod, jak se s tím vypořádáváte a jak se v této interakci cítíte?

- Vnímá vaše členství v armádě někdo z vašeho okolí hodně pozitivně nebo vás dokonce z tohoto důvodu obdivuje? Pokud ano, jak to vnímáte, jak se s tím vypořádáváte a jak se v této interakci cítíte?
- Pociťujete vůči sobě ze strany někoho z vašeho okolí stereotypní přístupy nebo předsudky v návaznosti na vaše členství v armádě? Například označení *zelený mozek*, *guma* a další.
- Pociťujete jakoukoliv formu stigmatizace v návaznosti na to, že jste vojákem?
- Jak se lidé chovají po tom, když jim oznámíte, že jste voják? Například při příchodu do nové skupiny lidí, na společenské akci nebo v podobných situacích, kde se setkáváte s novými lidmi.
- Vzpomínáte si na konkrétní situaci, kdy jste se s někým seznámil/a a řekl/a mu, že jste voják? Jak se ten člověk zachoval?
- Stává se vám někdy, že lidé na to, že jste voják, reagují jinak, než byste čekal/a? Například reagují odtažitě nebo k vám naopak přistupují lépe, když zjistí, že jste voják?
- Máte dojem, že to, že jste voják, působí na vaši osobnost? Pociťujete například v interakci s okolím, že vám to dává společnost určitým způsobem „najevo“?

4. Společenská situace – válka na Ukrajině

- Jak vnímáte z pozice vojáka válku na Ukrajině? Vnímáte to jako ohrožení? Jak vás to ovlivňuje nebo by případně mohlo ovlivnit?
- V jakém narativu jste mezi vojáky hovořili/hovoříte o válce na Ukrajině?
- Myslíte si, že válka na Ukrajině proměnila pohled společnosti na vojáky? Pokud ano, jak?
- Jak vaše členství v armádě vnímalo vaše okolí před válkou na Ukrajině a jak ho vnímá nyní?
- Pociťujete v návaznosti na válku na Ukrajině ze svého okolí nějakou změnu v názoru na vaše členství v armádě?
- Znáte někoho, kdo odešel z armády v návaznosti na válku na Ukrajině?
- Znáte někoho, kdo vstoupil do řad armády v návaznosti na válku na Ukrajině?

- Myslíte si, že válka na Ukrajině lidi ke vstupu do armády motivovala nebo je naopak odradila?

Lidé z okolí vojáků

1. Identifikace Respondenta

- Věk
- Pohlaví
- Rodinný stav

2. Postoje k vojákům

- Jaký je váš pohled na vojáky České republiky?
- Jak vnímáte potřebu vojáků pro Českou republiku?
- Kolik máte ve svém okolí vojáků?
- Jak byste charakterizoval dobrého a správného vojáka?
- Máte pocit, že vojáci z vašeho okolí splňují vaše představy dobrého a správného vojáka?
- Jaký vztah máte k vojákům z vašeho okolí?
- Jaký je váš současný pohled na to, že jsou tito lidé vojáci?
- Myslíte si, že je členství v armádě změnilo? Případně jak.
- Myslíte si, že je členství v armádě ovlivňuje negativně nebo pozitivně? Případně jak.
- Jaká by byla vaše reakce, kdyby se vaše dítě chtělo stát vojákem? Vedli byste k tomu své děti? Proč ano/ne.

3. Interakce s vojáky

- Znáte nějaké předsudky a stereotypy, které se o vojácích říkají? Například označení *zelený mozky*, *guma* a další. Pokud ano, považujete některý z těchto předsudků za platné?
- Vzpomínáte si na konkrétní situaci, ve které jste se seznámil s vojákem? Jaká byla vaše reakce, případně jak byste v takové situaci reagoval.
- Změní se vám pohled na osobu, když zjistíte, že je voják? Případně jak.
- Choval byste se k vojákovi jiným způsobem? Případně jak.

- Jaká by byla vaše reakce, kdyby vám někdo při seznámení řekl, že je voják? Například při příchodu do nové skupiny lidí, na společenské akci nebo v podobných situacích, kde se setkáváte s novými lidmi.

4. Společenská situace – válka na Ukrajině

- Jak vnímáte válku na Ukrajině?
- Pociťujete větší potřebu vojáků po vypuknutí války na Ukrajině?
- Znáte někoho, kdo vstoupil do řad armády v návaznosti na válku na Ukrajině?
- Znáte někoho, kdo odešel z armády v návaznosti na válku na Ukrajině?
- Jak jste před válkou na Ukrajině vnímal členství v armádě u vojáků z vašeho okolí a jak ho vnímáte nyní?
- Pociťujete v návaznosti na válku na Ukrajině ve vašem přístupu k jejich členství v armádě nějakou změnu? Případně jakou.
- Pociťujete ve společnosti změnu v postavení vůči vojákům? Případně jakou.
- Je válka na Ukrajině něco, co by vás motivovalo ke vstupu do armády nebo by vás to spíše odradilo?

2.4 Analýza dat z rozhovorů

V teoretické části této práce jsem představil hlavní teoretické koncepty, jako je stigma a cejch, na těch mohu v analýze stavět. V této kapitole se snažím přiblížit pohledy vojáků a lidí z jejich okolí na více témat. Snažím se ukázat, že být vojákem s sebou nese řadu pozitivních ale i negativních aspektů, které se projevují v mnoha oblastech života a interakcí. To, zda je být vojákem stigma nebo cejch, se podle mého názoru mění v čase, v návaznosti na aktuální společenskou situaci.

2.4.1 Vnímání vojáků z jejich pohledu

V této kapitole provádím analýzu rozhovorů s vojáky aktivních záloh a s vojáky z povolání, tedy s Milanem, Davidem, Jiřím, Jonášem, Zbyňkem, Vojtěchem a Karolínou. Zaměřuji se na to, jak jsou z jejich vlastního pohledu vnímáni blízkým okolím a společností.

Většina respondentů uvedla, že fakt, že jsou vojáci, je v jejich blízkém okolí vnímán převážně pozitivně. „*Majitel firmy, pro kterou výhradně dělám, s tím jsem*

o tom mluvil, a říkal, že to obdivuje, že prostě někdo je takhle ochotnej ten svůj čas věnovat něčemu pro ochranu a dobro všech.“ [Jiří – voják aktivních záloh].

Povolání vojáka s sebou nese velmi specifické aspekty, které se projevují v interakci s lidmi, kteří nejsou členy armády. Z odpovědí respondentů vyplývá, že povolání vojáka je pro velkou část společnosti atraktivní. V případě, že se v interakci projeví fakt, že daný člověk je voják, interakce se začne měnit: *„Když to někomu řeknu, tak si myslím, že je docela překvapený. Většinou se na to lidi ptají, zajímá je, co dělám. Zajímají je historky a takový ty zajímavý věci, prostě jako jestli jsem střílel, co bych dělal, kdybychom byly napadení, jestli mám doma zbraň a tak. Ptají se, jak to funguje a jaký to je no.*“ [Milan – voják aktivních záloh].

Respondenti se ale podle svého názoru potýkají ze strany jejich okolí a společnosti s jistou mírou nepochopení jejich práce a s nízkou mírou informovanosti společnosti o tom, co obnáší povolání vojáka a jaký to má význam. *„Kamarádi to hodně zesměšňují, protože v to úplně nevěří, myslí si, že si tam prostě hrajeme na vojáčky a to si myslím, že je narativ, který se opakuje u spousty jiných lidí, že si prostě hrajeme na vojáčky, že to není vážný.*“ [Milan – voják aktivních záloh].

Vojáci jsou často stavěni do pro ně nekomfortních situací, kterým se snaží předcházet tím, že o svém povolání vojáka mluví co možná nejméně. Respondenti uvedli, že při setkání s neznámým člověkem sami od sebe záměrně nezmiňují fakt, že jsou vojáci. Tento fakt se většinou do konverzace dostane od někoho jiného nebo je zmíněn až po navázání bližšího vztahu. Většinou to, že jsou vojáci, nesdělují z důvodu, že neví, jakou reakci očekávat. Respondent Milan uvedl, že své členství v aktivních zálohách záměrně nestaví do popředí svých seznamovacích konverzací, protože nechce, aby vůči němu daná osoba zaujala negativní postoj založený na stereotypních předsudcích o vojácích: *„Já to fakt zbytečně někde nevykřikuju, nemám to za potřebí. Mohly by vznikat nějaký předsudky, radši čekám, až to vyplyne někde z konverzace, úplně nepotřebuju, aby si mě někdo při prvním setkání hned zaškatulkoval jako vojáka, právě proto, že by to mohlo vést i k tomu, že by vůči mně měl nějaký předsudky. Nemyslím si, že by mě mělo charakterizovat jen to, že jsem voják.*“ [Milan – voják aktivních záloh]. Celkový obrázek o daném člověku si tak lidé v interakci nevytvoří jen na základě toho, že dotyčný je voják, ale vytvoří si ho na komplexním pohledu na charakteristiku daného člověka.

Náhled na vojáky ze strany jejich blízkého okolí má více rozměrů, na jednu stranu je pozitivní, respondenti ze svého okolí pocítují podporu a respekt k jejich povolání: „Řekl bych, že je na mě rodina hrdá. Ze svého okolí mám 100% podporu. Co se týče kamarádů a tak, to jsem se nikdy nesešel s tím, že by měli nějaký negativní pohled, určitě spíš pozitivní. Svým způsobem mi přijde, že je to fascinuje a někdy bych i řekl, že jako žiju sen těch lidí nebo takový to, co by si třeba oni chtěli zkusit, ale nikdy na to neměli třeba odvahy.“ [Vojtěch – voják z povolání]. Na druhou stranu respondenti v návaznosti na jejich členství v armádě ze svého blízkého okolí pocítují strach. „Rodina si myslím, že to vnímá trochu negativně, ale vnímají to tak, protože se o mě prostě bojí, nechtějí, aby se mi něco stalo a abych někde jako padnul, ale myslím si, že jako principiálně jim to nevadí, být v armádě, spíš se jako bojí o mě, abych byl v pořádku.“ [Milan – voják aktivních záloh].

Z rozhovorů s vojáky vyplývá, že jako každá profese, tak i profese vojáka s sebou nese jistá specifika. Jak uvedl respondent Vojtěch, je to například jiný pohyb nebo interakce v prostoru. Otáčení se, kontrolování okolí, hledání bezpečných míst a východů, například v restauraci. Bedlivé pozorování okolí a hledání potenciálního nebezpečí. A v návaznosti na to promítání scénářů možného řešení a vyřešení případného konfliktu. „Přemýšlíš nad věcmi po vojensku. Když třeba jdeme v lese na houby, tak se pořád koukám kolem sebe, protože jsem na to zvyklý. Několikrát jsem se nachytil, že když jsme šli s manželkou na houby, tak jsem nechtěl jít přes otevřený prostor, prostě jsem je táhl jinudy, že to obejdeme. Máš takovou jako, nechci říct, profesní deformaci, ale to myšlení je trochu jiné. Nedokážu třeba jít jen tak lesem na zdařbůh, i když jsi jenom na houbách. Pořád koukáš kolem sebe, otáčíš se, hlídáš si to svoje, to jsou takové věci jako, co tě naučila armáda, a to si přineseš s sebou. Přijde ti to normální, že tě třeba neláká jít v přírodě na otevřený prostor.“ [Vojtěch – voják z povolání].

Všichni respondenti, kteří jsou členy aktivních záloh, poukazují na obrovský přínos, který jim vstup do aktivních záloh přinesl, tím je velice vysoké rozšíření sociálního kapitálu. Vojáci v aktivních zálohách mají ve většině případů běžné civilní zaměstnání a různorodost povolání, které se zde vyskytuje, je velmi obsáhlá. Díky tomu jsou zde v přímém kontaktu různé sociální skupiny lidí a jsou nucené spolupracovat na společném cíli, který je jim zadán. „Potkáš tady určitě spoustu zajímavých lidí, už jenom tím, že každé má svůj civilní život. Každé z nás má jinou

profesi a každé je odborník na něco jiného. Sedí tam vedle sebe automechanik a vystudovanéj právník z ministerstva vnitra. Je tam obrovsky různorodá sorta lidí. Jsou mezi náma i ženy, jedna třeba pracuje v nemocnici, druhá je pošťačka a tak dále. Je to takovej průřez společnosti.“ [Jonáš – voják aktivních záloh]. „Úplně probourám tu mojí sociální bublinu. Pracuju tam s lidmi ve velmi aktivním prostředí, zažiju s nimi krizový situace a poznám ty lidi prostě hrozně dobře. Spím vedle nich, jsem s nima ve stresu a nevyspalej. Řeším s nima stresový situace, chodím s nima na záchod a jsem s nimi prostě dennodenně. A je to s lidma, s kterýma bych se normálně nepotkal, prostě dělníci, bohatý, chytrý, hloupý, mladý, starý, úplně všechny vrstvy se tam v tom prolínají. To vnímám jako obrovský přínos do mého života. Ty sociální vazby.“ [Milan – voják aktivních záloh]. V návaznosti na širokou různorodost jedinců v aktivních zálohách, respondenti hovoří o tom, že je pro ně armádní cvičení psychická úleva od každodenních problémů. „Je to pro mě velká úleva, když jedu na cvičení. Jsou tady lidi, kteří mají stejné smýšlení a zájmy. Odpadne mi to, že se v práci musím vypořádávat s lidmi, kteří jsou prostě hlavou nastavený úplně jinak a úplně jiným směrem.“ [Jonáš – voják aktivních záloh]. Na druhou stranu respondent Vojtěch zmiňoval, že v návaznosti na jeho členství v Armádě České republiky přišel o spoustu civilních přátel. „Armáda mi sebrala civilní přátele, to ti řeknu narovinu. Když začneš sloužit, tak civilní přátelé jdou trošku stranou. Když to řeknu blbě, tak v civilu mám hodně známých ale kamaráda jenom jednoho. Ty lidi, který znáš, třeba z mládí, z tebe potom pořád tahají nějaký věci a láká je, aby se od tebe dozvěděli co nejvíc. Spousta lidí vůbec nechápe ten princip armády, jak to vlastně funguje a tebe už to nebaví pořád dokola vyprávět to stejný.“ [Vojtěch – voják z povolání].

Se stereotypními předsudky vůči vojákům se setkal každý z respondentů. Velmi časté je to u respondentů aktivních záloh, kteří až na jednoho patří k věkové skupině do 30 let. Z pohledu respondentů, kteří se pohybují mezi vrstevníky své generace, je povolání vojáka často terčem posměchu, narážek a nepochopení. „Kamarádi to hodně zesměšňují, protože v to úplně nevěří, myslí si, že si tam prostě hrajeme na vojáčky a myslím si, že tenhle narativ se opakuje u spousty jiných lidí. Samozřejmě to kamarádi myslí ze srandy, ale je to pro ně takový téma, do kterého se dobře trefuje, dělají o tom vtípky a mají na to narážky, ale nemyslím si, že by to v mém okolí mělo nějaký vážnější nebo hlubší smysl.“ [Milan – voják aktivních záloh]. Respondenti hovořili o tom, že se s stereotypní předsudky vůči vojákům

setkávají často, ale nevěnují jim příliš velkou pozornost, protože podle nich tyto stereotypní předsudky přenášejí jedinci, kteří o tomto tématu nemají příliš velké znalosti. „*No tak tyhle předsudky, to je standard. Setkal jsem se s tím, když jsem byl na misi. Když jsem se vrátil, tak jsem potkal kluka, kterého jsem znal od mala a on mi říkal, že kvůli tomu, abych si vydělal peníze, přece nemusím jezdit někam bojovat. Já jsem mu na to řekl, že tam nejezdím přece proto, abych si vydělal peníze, proboha. Tohle prostě dělají lidi, který to zajímá a baví, ale to některý lidi nechápou.*“ [Zbyněk – voják aktivních záloh]. U respondentky Karolíny jsou tyto stereotypní přístupy vůči vojákům často ještě podpořeny genderovými stereotypními přístupy. „*Občas jsou nepříjemný situace, třeba když jsme s vojákama na nějakých akcích, třeba jako Slavnosti svobody v Plzni. Jednou tam byly přiopilí chlapi a měli slizký kec, jako že holka nemá co dělat u armády a proč tam jsem a tak. Koukají na mě skrz ty vojenský stereotypy, ale hodnotí i to, že jsem jako holka v armádě.*“ [Karolína – vojákyně aktivních záloh]. Negativní přístupy se podle respondenta Milana projevují i jiným než verbálním způsobem a zmiňoval to, jak je pro něj nekomfortní být v uniformě na veřejnosti. Zmiňoval také, že pozoruje rozdílnost ve vnímání vojáků podle měst, ta je podle něj ovlivněna tím, zda jsou v daném městě například kasárna nebo vojenské objekty. „*Hrozně mi vadí, když někde čekáme, tak jak se lidi koukají a jak tě sledují. Všimám si toho ve městech, kde na ty vojáky nejsou zvyklý. Když jedeme do Klatov, tak tam to neberou zvláště, ale když jsme v Plzni, tak tady na ty lidi v uniformě zvyklý nejsou. Všude, kde jsou kasárny, tak ty lidi jsou na ty uniformy zvyklý, jinde na to zvyklý nejsou a jsou z toho úplně paf a vidíš to i v jejich tvářích.*“ [Milan – voják aktivních záloh].

2.4.2 Vnímání vojáků z pohledu lidí z jejich okolí

V této kapitole analyzuji rozhovory s lidmi z okolí vojáků, tedy s Matějem, Maxem a Jaroslavem. Soustředím se na jejich vnímání konkrétních vojáků ze svého okolí. Všichni respondenti mají s vojáký ze svého okolí přátelský vztah. Všechny tyto respondenty spojuje společný názor, že vojáci jsou pro stát velmi důležití a válka na Ukrajině je faktor, který tento názor potvrdil. Vojáky vnímají jako nezbytnou součást demokratického státu. „*Je nutné mít armádu, z pohledu prezentace moci a reprezentace státu. Myslím si, že v případě nějakého napadení ze strany cizího státu by to byl bez vojáků a armády jako rychlej proces. Takže je to až nutnost, si*

myslím.“ [Max – respondent z okolí vojáka]. Vojáky, které mají tyto respondenti ve svém okolí, vnímají pozitivně a přistupují k nim s jistou mírou respektu, obdivu a úcty k jejich povolání. Fakt, že ve svém okolí tyto vojáky mají, ovlivňuje jejich celkový přístup k armádě, přistupují k tomuto povolání s větším zájmem a více se o vojenskou tematiku zajímají, například v médiích.

Respondenti byli dotazováni, jak by charakterizovali dobrého a správného vojáka a zda vojáci z jejich okolí tyto představy naplňují. Názory v tomto ohledu byly velmi podobné. Zmiňovali hlavně to, že správný voják musí být čestný, oddaný a musí dobře ovládat svou danou roli ve vojenském soukolí. *„Tak určitě je to čestnost, oddanost, spravedlivost a ještě vlastenectví.“* [Max – respondent z okolí vojáka]. Představy dobrého a správného vojáka považují za naplněné všichni dotazovaní respondenti. *„Vojáci z mého okolí jsou takový, jak jsem popisoval dobrý vojáky. Jsou čestný a poctivý. A hlavně si myslím, že takový to vlastenectví nebo oddanost mají posunutý výš i vůči ostatním, třeba vůči nám kamarádům.“* [Max – respondent z okolí vojáka]. Z této odpovědi respondenta Maxe je zřejmé, že vlastnosti týkající se povolání vojáka jsou u konkrétních vojáků z jeho okolí přenášeny i do osobního života. Podle Maxe a Jaroslava má povolání vojáka na osobní život značný vliv. *„Myslím si, že to člověka určitě změní. Něco si v armádě prožijou a jestli třeba na misi zažijí něco hnusného, tak jim to může dělat problém třeba i se zařazením zpátky do společnosti. I když potom skončí v armádě a budou mít rodinu, tak si myslím, že jí budou víc bránit, stejně jako byli zvyklý v té armádě.“* [Jaroslav – respondent z okolí vojáka]. U vojáků ze svého okolí vnímají změnu například ve zvýšeném sebevědomí a v určitých situacích i arogantním přístupu k problémům druhých: *„Nedokáže se moc empaticky vcítit, nebo možná ani nechce, a nezajímá ho to. Řekne ti na to, že jsou to civilní problémy a výmluvy.“* [Max – respondent z okolí vojáka]. Podle Jaroslava se povolání vojáka odráží i ve způsobu jednání při interakci s lidmi. *„Podle mě se to projevuje, i když potom v civilu ten voják jedná s někým, kdo voják není. Tak to jedné z těch stran nemusí být třeba příjemný. Myslím si, že to vojenství s sebou nese nějaký styl jednání.“* [Jaroslav – respondent z okolí vojáka].

Předsudky, které ve společnosti o vojácích panují, považují respondenti hlavně za pozůstatek z doby povinné vojny a tyto stereotypní předsudky znají převážně z vyprávění svých rodičů. Připouštějí, že předsudky jako například

označení zelený mozek, guma mohou být u určité skupiny vojáků platné, ale vojáky ze svého okolí s těmito předsudky neztotožňují. „Můj pohled na člověka se určitě změní, když zjistím, že je voják, určitě se změní pozitivně. K vojákovi bych přistupoval pokorně a s respektem, že se prostě stará o bezpečnost naší země a nás všech. Takhle to vnímám.“ [Jaroslav – respondent z okolí vojáka].

2.4.3 Vnímání vojáků a války na Ukrajině z pohledu vojáků

Hlavním bodem, ve kterém je interakce mezi vojákem a jeho blízkým okolím v návaznosti na válku na Ukrajině ovlivněna, je strach a nejistota ze strany okolí vojáka. „V návaznosti na Ukrajinu určitě ze svého okolí nějakou změnu cítím, všichni z rodiny mají mnohem větší strach, aby nás tam třeba neposlali. Prarodiče se se mnou o té válce vůbec nechtějí bavit.“ [Karolína – vojákyně aktivních záloh].

U všech respondentů byl jasný společný prvek, a to ten, že válku na Ukrajině vnímají jako obrovskou hrozbu, a to zejména z toho důvodu, že se tento konflikt odehrává velmi blízko České republice. „Samozřejmě je to průser, je to blízko, osm hodin autem. Rozhodně bych nechtěl, aby se něco takového dělo tady, z toho důvodu, že tady mám rodinu.“ [Vojtěch – voják z povolání]. V rozhovorech s vojáky bylo kromě negativních aspektů, které válka přináší, zmíněno i spoustu aspektů, které vojáci je vnímají pozitivně. Například respondent Milan uvedl, že na tuto situaci lze pohlížet z pozice vojáka i pozitivně, protože se díky ní zvýšilo povědomí o aktivních zálohách a celkově je povolání vojáka více ukazováno, například v médiích. Na základě toho by se mohl zvýšit zájem o službu v Armádě České republiky. „Na jednu stranu jsem byl rád, že se to stalo. Určitě ne proto, že bych byl rád za statisíce mrtvých, ale že se společnost dozvěděla o tom, že aktivní zálohy mají smysl. A tím, že jsem toho byl součástí i předtím, tak vidím, že to mělo smysl a ukázalo se, že je to potřeba. Teď je vidět, že v náboru nováčků je více peněz a rezonuje to ve společnosti. Řekl bych, že je to více vidět, že aktivní zálohy jsou potřeba a jsem rád, že si to společnost uvědomila.“ [Milan – voják aktivních záloh].

Většina respondentů zmiňovala jeden velmi významný faktor, který s sebou válka na Ukrajině přináší, a tím je velké množství informací a zkušeností z moderní války, které díky této události mohou získat. „Pro nás jako pro vojáky, z toho plyne strašně moc informací o tom, jak vlastně vést válku proti modernímu nepříteli. Plyne z toho spousta nových informací ohledně různých taktik, zdravotnictví, o novém vybavení a

tom, jak vlastně reálně fungují jednotlivé složky armády.“ [Jonáš – voják aktivních záloh].

Všichni respondenti z této skupiny hovořili o tom, že mezi vojáky je toto téma velmi často diskutované. Hovoří hlavně o konkrétních situacích, z kterých mohou získat užitečné informace. „Mluvíme o tom hlavně v návaznosti na ty přicházející informace, co se tam objevilo nového, jak to tam probíhá a co kdo postřehl. Spíš se bavíme o té vojenský stránce věci.“ [Jonáš – voják aktivních záloh]. Vnímání vojáků ve společnosti je podle samotných vojáků touto situací významně ovlivněno především z toho důvodu, že si společnost „uvědomila“, že armáda je velice potřebná. „Podle mě si spousta lidí uvědomila, že vojáci jsou potřeba v té zemi, že je potřeba nějaká ta síla, která v případě ohrožení bude ten první štít. Kdyby se něco stalo, tak blázní, jako jsme my, budou potřeba.“ [Karolína – vojákyně aktivních záloh]. V závěru jednotlivých rozhovorů s vojáky jsem pokládal otázku, zda si respondenti myslí, že válka na Ukrajině je faktor, který lidi spíše odradil nebo motivoval ke vstupu do Armády České republiky. Všichni respondenti měli stejnou odpověď. Podle jejich názoru a informací, v návaznosti na tuto událost zájem o vstup do Armády České republiky vysoce vzrostl. „Vidím to tak, že ten zájem je větší. I co se týče průzkumů armády, tak ty ukazují, že zájem stoupl. Myslím si, že v tom lidi vidí i tu finanční jistotu. A v době kdy se všechno zdražuje tak vidí výhody v té stabilitě.“ [Karolína – vojákyně aktivních záloh].

I samotní vojáci aktivních záloh na sobě pozorují změnu v pohledu na jejich členství v aktivních zálohách. Před touto událostí na svou činnost v aktivních zálohách pohlíželi spíše jako na zábavu a zpestření každodenního života. Vlivem války na Ukrajině se jejich pohled na tuto skutečnost změnil. „Myslím si, že nejenom pro mě, ale i pro ostatní to dřív byl jenom takový koníček. Najednou prostě přišla válka a začali jsme si uvědomovat, že existuje nějaký reálný nebezpečí a začali jsme to brát taky o něco vážněji. Už to prostě není jen hra a běhání po lese.“ [Jonáš – voják aktivních záloh].

2.4.4 Vnímání vojáků a války na Ukrajině z pohledu lidí z okolí vojáků

V této kapitole analyzuji rozhovory s lidmi z okolí vojáků a soustředím se na jejich vnímání vojáků a války na Ukrajině. Lidé z okolí vojáků mají na válku na Ukrajině jednotný pohled. Rusko vnímají jako jednoznačného agresora a na začátku

této události byli šokováni. Vnímají to jako vysoké ohrožení bezpečnosti České republiky zejména z toho důvodu, že se tento konflikt odehrává geograficky velmi blízko nás. „*V dnešní době je to pro mě šok, je pro mě šokující, že se něco takového může stát. Během obou světových válek zemřelo strašně lidí a bylo to hrozný utrpení. Děli se hrozný věci a Rusko to rozpoutá znova. Ze začátku jsem měl strach, v co by se to mohlo rozrůst, určitě to vnímám hodně negativně.*“ [Jaroslav – respondent z okolí vojáka].

Respondenti také hovořili o změně jejich pohledu na Ukrajinu, o jejich překvapení, s jakým obrovským nasazením a hrdostí se ukrajinský lid v této těžké situaci brání. „*Ze strany Ukrajiny vnímám, že se ukázaly fakt v dobrém světle. Vůbec jsem nečekal, že by se dokázali takhle držet. Drží se i přes tu přesilu a dokáží to díky pomoci a vůli odrážet.*“ [Matěj – respondent z okolí vojáka]. I postavení společnosti k této situaci prošlo podle respondenta Maxe procesem změny. „*Ve společnosti to vnímám tak, že na začátku z toho všichni byli šokovaný a pohoršený. Přejde mi, že to postupně začíná být lidem jedno a vůči Ukrajincům se začínají vymezovat a začínají jim vadit.*“ [Max – respondent z okolí vojáka].

Větší potřebu vojáků pocítují všichni tři respondenti a válku na Ukrajině vnímají jako příklad toho, že vojáci jsou pro stát stále velmi podstatní a jsou nedílnou součástí každého demokratického státu. „*Začátek války byl to takovej, řekl bych, náraz do zdi a ukázal, že ty vojáci potřeba jsou a že se může stát cokoliv. Nemyslel jsem si, že se tohle může stát v 21. století.*“ [Max – respondent z okolí vojáka]. I samotní respondenti v návaznosti na jejich pocit potřeby vojáků uvažovali o vstupu do Armády České republiky, převážně do aktivních záloh. Motivací, která respondenty vedla k uvažování o vstupu do aktivních záloh v návaznosti na válku na Ukrajině, byla převážně touha po získání nových znalostí a dovedností, které by byly při zhoršení této situace potřebné. „*Může se stát, že budeme muset bránit svou zemi nebo budeme muset jít pomoci nějaký jiný zemi. Nevím, jestli Rusko obsadí celou Ukrajinu a pak bude chtít jít třeba ještě dál, jako třeba Polsko a Slovensko. Takže v tom případě bych musel bránit svou zemi, a to mě motivovalo. Abych uměl alespoň nabít a vystřelit. Postarat se o sebe a o svojí rodinu.*“ [Jaroslav – respondent z okolí vojáka]. Respondenti válku na Ukrajině vnímají jako velký motivační prvek, který by ve společnosti mohl probudit zájem o vstup do Armády České republiky.

V návaznosti na válku na Ukrajině se u všech respondentů zvýšil pocit potřeby vojáků v naší společnosti a vojáků si více váží. „*Vnímám to tak, že teď jsou více potřeba než před válkou na Ukrajině. Armáda je prostě vždycky potřeba, ale předtím si myslím, že nebylo nějaký nebezpečí pro naši zemi, takže si myslím, že nebyly potřeba tolik, jako jsou teď.*“ [Jaroslav – respondent z okolí vojáka].

Respondenti z okolí vojáků jsou vůči nim převážně bez předsudků a v návaznosti na válku na Ukrajině pocítují větší potřebu vojáků ve společnosti. Jejich respekt a úcta k vojákům Armády České republiky se více prohloubily. Na vojáky Armády České republiky nahlížejí více jako na nepostradatelný prvek našeho státu a práce vojáků si váží více než před válkou na Ukrajině. „*Pro mě to zůstává furt důležitý. Armáda a vojáci prostě musí být a tímhle se to akorát potvrdilo, že je to nutnost.*“ [Max – respondent z okolí vojáka].

2.4.5 Je povolání vojáka stigma nebo cejch

Z rozhovorů dle mého názoru vyplývá, že je to cejch. Povolání vojáka s sebou nese jak pozitivní, tak negativní projevy v interakci s okolím. Jako nejčastější pozitivní projevy v interakci s okolím respondenti uvedli respekt a oceňování jejich práce ze strany okolí. „*Nedávno jsem potkal spolužáka ze základky, bavili jsme se spolu a narazili jsme na armádu a já jsem mu řekl, že tam jsem. On se zvedl a normálně mi podal ruku a poděkoval mi za službu v armádě, cítil jsem z něj neskutečnou úctu. Bylo vidět, že si toho váží.*“ [Milan – voják aktivních záloh]. Lidé se o jejich práci v armádě zajímají a kladou jim velmi různorodé otázky. „*Lidi vyzvídají, protože každý kouká na filmy v televizi a v momentě, kdy řekneš, že jsi voják, tak si spousta lidí k tomu přiřadí nějaký americký film. Ptají se na to, jestli jsi byl v Afghánistánu nebo v Iráku a prostě takovýhle věci. Takže spousta lidí je spíš zvědavých a přijde mi, že je to i fascinuje. To jsou většinou lidi, kteří celý týden ani neví, že nějaká armáda je a potom, když se s tebou potkají, tak najednou mají spousty a spousty otázek.*“ [Vojtěch – voják z povolání]. Respondent Jonáš zmiňoval situaci, kterou zažil během operačního nasazení na hranicích České republiky a Slovenska. Zde docházelo k negativním, ale i k pozitivním reakcím místních obyvatel na vojáky. „*Když jsme byli na hranicích, tak spousta lidí zastavovalo. Byli rádi, že tam ty vojáky vidí. Některý lidi byli rádi, že tam ta armáda je a dělá pro ně nějakou práci. Donesli nám zákusky a kafe, zvali nás, ať přijdeme na vínko. Tohle fakt zahřálo. Nebylo to*

jen vyloženě, že by nám ty lidi jenom nadávali, že tam otravujeme a stavíme auta a prohledáváme.“ [Jonáš – voják aktivních záloh]. Všichni respondenti zmiňovali, že ze stran svého blízkého okolí pociťují hrdost, nejčastěji ze strany rodinných příslušníků. *„Rodiče a prarodiče, ty jsou na mě pyšný, řekli mi to a cítím to z nich, když mluvíme o armádě.”* [David – voják z povolání]. *“Moje babička často říká, že je na mě pyšná, protože děda byl taky v armádě a tak.”* [Milan – voják aktivních záloh].

Negativními projevy jsou občasné narážky a posměch, který je založený na stereotypních přístupech. Tyto stereotypní předsudky jsou většinou založené na historii, zejména z dob komunistického režimu, který na našem území vládl v druhé polovině 20. století. V tomto období byla povinná vojna, ta skončila v roce 2004. V kontextu povinné vojny se náhled na armádu stal pro značnou část obyvatelstva negativní. Na vojně se objevovala šikana, tvrdý režim podpořený striktními pravidly a jak uvedlo několik respondentů, také *„buzerace“*. Respondent Zbyněk řekl: *„Z mého pohledu je negativní názor na vojáky ovlivněný minulým komunistickým režimem a určité procento společnosti na vojáky stále do jisté míry nahlíží jako na zelený mozky nebo na žoldáky, který jdou do Afghánistánu za penězi. Jako že armáda je plná buzerace, šikany a nesmyslů. Zejména u starší generace to tak je.“* Od historie se ale odvíjí i pozitivní pohled na vojáky. Respondent Jaroslav na mou otázku *„Jaký máte pohled na vojáky České republiky?“*, odpověděl: *„Koukám na ně hlavně z historického hlediska, měli jsme nějaký hrdiny, jako třeba Jan Kubiš, Heliodor Píka atd. No, já to беру vlastně už od legionářů nebo prvorepublikový vojáky, když byla mobilizace, tak se prostě milion chlapů doma zvedlo, aby šli bránit vlast. Nebo i nějaký odbojáři jako Mašín a Píka atd. Tak na ně koukám takhle jako na vlastence a беру i dnešní vojáky takhle, jako že jdou v jejich šlépějích a mám k nim respekt a pokoru. Tak na ně koukám a srovnávám je s nimi.“*

Stereotypní a negativní přístupy vůči vojákům často pramení v nízké míře povědomí o tom, co práce vojáka z povolání nebo vojáka aktivních záloh obnáší. Nízké povědomí o tom, jak Armáda České republiky funguje a o tom, jaké mají čeští vojáci ve světě jméno: *„Občas někdo říká, jako proč jsem tam šel, že stejně armáda nic nedokáže, že stejně nic neumíme a že je to k ničemu a takovýhle kecý. Zjistil jsem, že nemá smysl se s takovýma lidma hádat, protože to jsou většinou chytráci, který mají svojí hlavu a ví o tom hovno. Jenom chtějí prostě rýpat, a přijde mi, že chtějí*

jenom jít proti proudu. Naše armáda je taková, jaká je, ale nemyslím si, že jsme k ničemu, i když nás někteří lidi takhle bohužel vidí.“ [Jonáš – voják aktivních záloh].

2.4.6 Shrnutí analýzy dat

Při porovnání teoretických konceptů s daty získanými z analýzy realizovaných rozhovorů jsem došel k závěru, že postavení vojáka s sebou nese jistou formu cejchu, který se podle společenské situace projevuje pozitivně nebo negativně. V návaznosti na válku na Ukrajině respondenti pocítují změnu k cejchu pozitivnímu. Stigmatizaci v návaznosti na své členství v Armádě České republiky nevnímají.

Z rozhovorů s respondenty usuzuji, že pohled na vojáky je do jisté míry ovlivněn společenskou situací. Společenská situace, kterou jsem si zvolil, tedy válka na Ukrajině, ovlivňuje interakci mezi vojákem a okolím pozitivně. Na základě analýzy rozhovorů usuzuji, že respondenti v posledních letech pozorují vlivem společenských situací změnu v pohledu na vojáky. Začalo to obdobím, kdy celý svět zasáhla pandemie covidu-19. Vojáci Armády České republiky v tomto období pomáhali v přetížených nemocnicích a armáda se v této době ukazovala v dobrém světle. Armáda poté také pomáhala při přírodních katastrofách, které našem území zasáhli.

Většina respondentů – vojáků, uvedla, že válka na Ukrajině má na jejich interakci s jejich blízkým okolím významný vliv. Rodinní příslušníci a přátelé vojáků přehodnocují svůj pohled na jejich službu v Armádě České republiky z důvodu strachu a obav o tyto vojáky ze svého blízkého okolí.

V návaznosti na společenskou situaci tedy prochází pohled na vojáky vývojem a v rozhovorech lze tuto změnu pozorovat. Podle mého pohledu, který je založen na realizovaných rozhovorech se historicky pohled na vojáky mění od stigmatu nebo negativního cejchu k cejchu, který je ve velké míře pozitivní. Negativní cejch nebo stigmatizace vojáků je v České republice zapříčiněna obdobím komunistického režimu z druhé poloviny 20. století. Z tohoto období přetrvávají ve společnosti stereotypní předsudky o vojácích, ale jejich intenzita se snižuje.

3. ZÁVĚR

Snahou mé bakalářské práce bylo přiblížit, jak společenská situace ovlivňuje interakce mezi vojákem a jeho okolím.

Podle mého názoru tato práce přinesla nové poznatky a na výzkumnou otázku: „*Jak ovlivňuje společenská situace interakce mezi vojákem a jeho okolím?*“ se mi podařilo odpovědět. Díky provedeným rozhovorům se mi podařilo nahlédnout do sociálně specifické skupiny a mapovat zde pocity a názory jedinců na dané téma. Domnívám se, že jsem od respondentů dostal velmi neobvyklé a upřímné odpovědi, protože patřím do stejné skupiny jako oni. Díky mému členství v aktivních zálohách se mi u respondentů podle mého názoru podařilo proniknout názorově hlouběji a dostal jsem více otevřené odpovědi, než by dostal výzkumník, který není členem Armády České republiky. Se všemi respondenty mám vybudovaný vztah, který je založený na vzájemné důvěře. Uvědomuji si, že vztah výzkumníka s respondentem hraje vždy velkou roli a že čím je vztah výzkumníka s respondentem hlubší, tím výzkumník dostává otevřenější odpovědi. Zde si myslím, že to platí ještě více. Vojáci, se kterými jsem se před vstupem do aktivních záloh setkal, ve většině případů nebyli k cizím lidem v armádním tématu příliš sdílní a v konverzaci na toto téma jsem z nich cítil opatrnost. V návaznosti na mé členství v aktivních zálohách byly podle mého názoru tyto zábrany předem zbourány a rozhovory probíhaly velmi otevřeně.

Na základě realizovaných rozhovorů s respondenty usuzuji, že pohled na vojáky ze strany společnosti a lidí z jejich okolí vojáka, je ovlivněn společenskou situací. Společenská situace, kterou jsem si zvolil, tedy válka na Ukrajině, ovlivňuje interakci mezi vojákem a okolím pozitivně. Při srovnání teoretických konceptů s daty získanými realizovanými rozhovory jsem došel k závěru, že postavení vojáka s sebou nese jistou formu cejchu, který se podle společenské situace projevuje pozitivně nebo negativně. V návaznosti na válku na Ukrajině respondenti pociťují změnu k cejchu pozitivnímu. Negativní cejch se tedy společenskými vlivy změnil na cejch pozitivní.

Dle mého názoru se v analýze rozhovorů objevuje celá řada témat, která by mohla být předmětem dalšího výzkumu. Například výzkum zaměřený na genderové stereotypy a přístupy v Armádě České republiky. Také mě velmi zaujal názor, který mi sdělil respondent Milan. V rozhovoru zmiňoval, že pozoruje rozdílnost ve vnímání vojáků podle měst, v návaznosti na přítomnost vojenských objektů v těchto

městech. Genderové stereotypy v armádě a rozdílnost ve vnímání vojáků podle měst by mohli být možná témata dalších výzkumů. Jsem si vědom limitů ve svém výzkumu, za jeden z těchto limitů považuji malý nepoměr výzkumných vzorků mezi vojáky a lidmi z jejich okolí.

Tato práce naplnila mé představy a došel jsem k závěrům, které jsem předpokládal. Téma této práce mi je velmi blízké, a jsem rád, že jsem mohl svůj výzkum realizovat skrze rozhovory s vojáky a lidmi z jejich okolí, protože ve společnosti těchto lidí se cítím dobře.

4. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

GOFFMAN, E. 2003. *Stigma: Poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-21-0

Nálepkování do výchovy nepatří. In: Cesty K, 4. 7. 2019 [online], Dostupné z: <https://luciekopacova.cz/nalepkovani-do-vychovy-nepatri/>, [cit.: 19. 4. 2023]

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. 1996a. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. 1996b. *Velký sociologický slovník*. 2. díl, Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

ROUŠAR, J. 2006. *Česká republika a její profesionální armáda*. Praha: Ministerstvo obrany. ISBN 80-728-312-2

Válka na Ukrajině posiluje českou armádu. In: Seznam Zprávy, 8.4.2022 [online], Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-valka-na-ukrajine-posiluje-ceskou-armadu-primy-prenos-z-naboru-novacku-197339>, [cit.: 20. 4. 2023]

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. In: Sbírka zákonů. 12. 10. 1999

Zákon č. 45/2016 Sb. Zákon o službě vojáků v záloze. In: Sbírka zákonů. 5. 2. 2016

5. RESUMÉ

The aim of my bachelor's thesis was to show how the social situation affects the interactions between the soldier and his surroundings. In my opinion, this work brought me new knowledge and I managed to answer the research question. Thanks to the conducted interviews, I managed to look into a socially specific group and observe people's opinions on the given topic. My membership in the Active Reserves of the Army of the Czech Republic played a big role in this research, which made the interviews more honest and easier for me. Based on the interviews, I think that the social situation – the war in Ukraine – positively affects the view of soldiers by society and people around them. From the interviews, I conclude that the position of a soldier is not a stigma at present, but a brand that manifests itself both positively and negatively, but mostly positively. This work fulfilled my ideas and I came to the conclusions I had anticipated.

6. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

VLIV SPOLEČENSKÉ SITUACE NA INTERAKCI MEZI VOJÁKEM
A OKOLÍM

STUDENT

Jakub Žatkovič
Katedra sociologie
Fakulta filozofická ZČU
zatkovic@gapps.zcu.cz

VEDOUCÍ BP:

PhDr. Mgr. František Kalvas, Ph.D.
Katedra sociologie
Fakulta filozofická ZČU
kalvas@kss.zcu.cz

CÍL STUDIE

Analyzovat interakce mezi vojáky a okolím, ve vztahu ke společenské situaci.

S Vaším svolením bude proveden rozhovor s Vámi, který bude zaznamenán na diktafon. Pořízený záznam nebude sdílen nikým jiným než studentem a vedoucím bakalářské práce. Záznamy budou ihned po kompletaci studie vymazány. Úryvky z rozhovoru mohou být použity při prezentaci studie, ale tyto citace budou vždy anonymní. Vaše identita nebude rozpoznána, bude použit pseudonym.

Nemusíte odpovídat na žádné specifické otázky, pokud nebudete sám/sama chtít, a můžete také kdykoliv odstoupit od rozhovoru nebo studie.

SOUHLAS S VÝZKUMEM

Já

souhlasím s účastí ve výzkumné studii. Souhlasím se záznamem rozhovoru na diktafon. Rozumím, že mohu kdykoliv od rozhovoru nebo studie odstoupit a že citace rozhovoru budou použity anonymně, nebudu ve studii identifikován/a.

Podpis účastníka výzkumu:.....Datum:

Podpis studenta:.....Datum: